

Skolgången för Sennebys barn och ungdomar.

Texten sammanställd av Bertil Malmfält och bilagorna av Margareta Eriksson november 2017.

Folkskolan införs.

Genom 1842 års stadga om folkundervisningen infördes en reglerad skyldighet för församlingar och socknar i Sverige att hålla folkskola. Innan dess hade dels 1686 års kyrkolag reglerat klockarens skyldighet att driva barnaläran och dels förordningen om undervisningsplikt från 1732 gällt. Föräldrar och förmyndare var vid straffpåföljd skyldiga att sörja för barnens undervisning. Barnen skulle kunna läsa innantill och inpräglade Luthers lilla katekes i minnet.

Att så var fallet kontrollerade prästen genom husförhör.

Folkskolans tillkomst ägde rum i ett 1800-tal som präglades av skiften, bysprängningar, industrialisering och en enorm befolkningstillväxt. Främst växte de lägsta klasserna: torpare, statare, drängar och pigor.

Kyrkan och många andra misstrodde idén om en folkskola och läroverken varnade för ”halvbildning”.

Stadgan hade svårt att slå igenom på många håll i landet och det var inte ovanligt att skolnärvaron länge var låg. Någon egentlig skolplikt fanns i verkligheten inte, utan en plikt att lära sig det som lärdes ut i skolan, och många föräldrar tyckte att barnen behövdes bättre hemma.

Huvudman för skolan var till en början kyrkan med stöd av staten. Staten kommer så småningom att tillsammans med kommunerna ta över allt mer av ansvaret.

På 1860-talet bildas en statlig inspektion över folkskolan och 1878 kommer den första läroplanen, ”Normalplanen” och 1882 införs 6-årig skolplikt.

Folkskolan genomförd.

1920 införs en ny undervisningsplan och katekesläsningen slopas nästan helt.

Folkskolan anses nu helt genomförd.

1937 beslutar riksdagen att göra den obligatoriska skolan 7-årig. Reformen var inte genomförd i hela landet förrän 1949, i en del kommuner hade den då blivit 8-årig eller 9-årig.

Engelska införs 1941 som första främmande språk i folkskolans högre klasser.

Inte förrän 1958 förbjuds skolagan

1962 beslutas om obligatorisk 9-årig grundskola som ersätter systemet med folkskola och läroverk. 1971 är detta helt genomfört.

Vilka effekter fick folkundervisningens framväxt för det uppväxande släktet i Senneby? Det är en fråga vi här nedan ska försöka att besvara.

Undervisningen för Sennebybarn.

I mitten av 1700-talet konstaterar ärkebiskopen att det står illa till med Vaddöbarnens förmåga att stava men församlingen har inte råd med någon skolmästare. 1768 inrättas i socknen tre ambulerande småskolor, årskurserna 1 och 2. Föräldrarna håller med lokal och betalar en avgift för undervisningen. I slutet av 1700-talet finns under ett par år en skollärare som betalas av föräldrarna.

Klockargården och Västernäs skola.

Riksdagsbeslutet 1842 om folkskolestadgan innebar att skolgången blev obligatorisk för alla barn och att minst en skola skulle inrättas i varje socken. På Vaddö börjar planeringen av ett särskilt skolhus och 1847 står Klockargården klar och en skolmästare anställs. Skolan i Västernäs byggs 1886. I dessa båda skolor undervisades barnen från Senneby under en lång tid.

Lärarna kunde ha den mest skiftande bakgrund. Förutom av skolmästaren kunde barnen t.ex. undervisas av en änka, en hammarsmedsson och en f.d. glasmästare

Under åren 1898-1918 åläggs Vaddö församling att inrätta fasta småskolor och ett antal skolor inrättas efter hand, en del av dem i salen på någon bondgård. Så var det bl.a. i Södersund och Östernäs där ett antal sennebyelever tillbringade sin skoltid. Eleverna som gick där hörde till Västernäs skola men placerades ut på grund av platsbrist.

Det kom att dröja länge innan skolgången påminde om den i dag. Elevernas ålder varierade kraftigt, de kom och gick på ett helt annat sätt och det fanns ett antal varianter som t.ex. varannandagsläsning.

Dessutom var en mängd föräldrar länge måttligt imponerade av skolan och tyckte att barnen behövdes bättre för arbetet hemma.

Eleverna placerades i skolan där det fanns plats och fick ta sig till skolan på egen hand. Så sent som på 1940-talet kunde sennebybarn redan i första klass få gå till Klockargården, strax söder om Vaddö kyrka, på egen hand. Ingen dålig promenad! De flesta barnen från Senneby gick dock i Västernäs skola, en betydligt mänskligare skolväg. Skolskjuts drömde man inte om.

Centralskolan i Norrsund.

Med undervisningsplanen 1920 styrdes verksamheten upp och sexåriga obligatoriska skolan är nu införd i Sverige. Det ledde till att man 1925 bygger Centralskolan i Norrsund.

I Västernäs, liksom i de flesta skolorna på Vaddö var småskolorna (årskurserna 1 och 2) och storskolorna (årskurserna 3-6) skilda åt. Undervisningen bedrevs antingen i skilda klassrum i samma byggnad, som i Västernäs, eller i skilda byggnader som i Centralskolan.

I småskolan undervisades barnen oftast av en lärarinna medan storskolans barn nästan uteslutande hade en manlig lärare. I storskolan hade således läraren fyra årskurser i

klassrummet, efter införandet av årskurs 7 ibland fem. Ibland fick läraren hjälp med undervisningen av de mest försigkomna äldsta eleverna.

Skolororganisationen gjorde att barnen från Senneby placerades i såväl Klockargården som Västernäs och Centralskolan. Vissa kunde gå hela sin skolgång i Centralskolan eller Västernäs och andra bara i småskolan i Västernäs eller Klockargården.

Läsåret 1939-40 blir skolan på Väddö 7-årig.

På 1950-talet läggs en mängd skolor ner och undervisningen centraliseras till Centralskolan och Grisslehamn. Västernäs skola läggs ner 1961.

1967 tas den nybyggda skolan i Elmsta i bruk och Centralskolan och Klockargården läggs ner. Då införs också skolskjuts för Sennebys barn.

Högstadieskola på Väddö.

1971 var den 9-åriga obligatoriska grundskolan genomförd i Sverige men elever på Väddö måste åka till Norrtälje eller Hallstavik för att gå de sista åren på högstadiet och inte förrän läsåret 1980-81 står Väddös egen högstadieskola klar. Det är den gamla Centralskolan som rustats för ändamålet och döpts om till Norrsundsskolan.

Vidare studier.

Grundskolans införande och tillkomsten av Norrsundsskolan ändrar radikalt förutsättningarna för vidare studier för Väddöungdomar och under slutet av 1900-talet blir det alltför få från Senneby som går på gymnasiet, tar studenten och studerar vidare.

För det uppväxande släktet i Senneby var det länge både besvärligt och kostsamt att studera vidare. Nivån över folkskolan var att gå på realskolan och ta realexamen. Sådana möjligheter fanns så småningom i Hallstavik och Norrtälje. En annan möjlighet var att studera per korrespondens. Alternativet att resa fram och tillbaka till skolan varje dag fanns länge inte och man var alltså tvungen att skaffa sig ett boende i veckorna.

Undervisningen efter den obligatoriska skolan var förknippad med kostnader och skulle man därutöver betala för boende så avskräckte och omöjliggjorde kostnaderna för många vidare studier. Skulle man sedan även studera på gymnasiet blev det naturligtvis ännu dyrare.

I Senneby var det länge väldigt ovanligt att man studerade vidare efter folkskolan. Intresset hos föräldrar och ungdomar var ofta inte särskilt stort och man tyckte att det fick räcka med den obligatoriska skolan. Sedan var det dags att arbeta och försörja sig.

Några ungdomar i Senneby satsade dock, uppmuntrade av sina föräldrar, på studier, tog realen och ett par blev ingenjörer.

Folkhögskolan.

För några studieintresserade kom Väddö Folkhögskola som en möjlighet. Den startades 1879 och är länets äldsta. Där fick man dock inte börja förrän man fyllt 18 år och mognat efter den obligatoriska skolan, t.ex. genom att arbeta. Folkhögskolan kom att få stor betydelse för studiemotiverade ungdomar som där fick grunden för vidare studier inom många områden.

Ändrade förutsättningar.

1900-talet innebar en dramatisk förändring även när det gäller förutsättningarna för ungdomars skolgång och utbildning. Och detta inte minst i Senneby. Det som förr verkade ouppnåeligt för många, inte minst av ekonomiska skäl, är numera i högsta grad möjligt och rent av nödvändigt.

Bilaga till skolgången för Sennebys barn och ungdomar.

Småskolan inrymd i salen i en av gårdarna i Södersund. Runt 1916

Senare bild av huset där skolan var inrymd.

Se vidare berättelse "Eriksdal, Kasen" av Siv Bergquist under fliken "Gårdarna m.m." och rubriken "Berättelse om gårdar och övriga delar av byn".

Västernäs skola 1911.

Sittande 1:a raden från
vänster; Signe Jansson 12 år

Elever utanför
Klockargården
Årtal och
namn på elev
är okänt.

Västernäs skola 1926. Se rubriken "Kort från förr" och "Kort från byalbum" och "Äldre kort från byalbum".

"Mina skolkamrater. Skolan i Västernäs. 1926. Lärarinnan heter Fru Hanna Jansson"
Skrivet på baksidan av Clary Pettersson, stående som andra flicka vänster om lärarinnan
Kortet visar 1:a och 2:a klass. 1926 och Clary går i 2:a klass.

UR Norrtälje tidning:

Eleverna i Västernäs småskola 1929

En skolbild från Västernäs skola 1929. Småskolans elever har tillsammans med sin lärarinna Hanna Jansson ställt upp för fotografen.

Stående från vänster är med nuvarande efternamn inom parentes: Karin Andersson (Levinsson), Ingrid Vilhelmsson (Joelsson), Anna-Lisa Johansson (Savgren), Ingrid Almgren, Gunborg Sjöblom (Hydning), Svea Jansson (Pettersson), Dagny Jansson (An-

dersson), Britta Jansson, samt Ruth Ländin (Nyman).

Pojkarna är från vänster: Åke Sjöblom, Folke Vestbom, Gunnar Sjögren, Börje Almgren, Urban Olsson och Harry Andersson. Bakom Börje och Urban sitter Martin Persson och Erik Jansson.

Kortet har vi fått låna av Gunborg Hydning, som alltså finns med på bilden.

Ur Norrtälje tidning;

Västernäs skola på Vaddö 1930

Maj Nordström, Kårsta, har sänt oss dagens skolbild tagen vid Västernäs skola på Vaddö år 1930. Fyra klasser finns med på bilden, berättar hon.

Läraren, som står längst till vänster, hette Hellman. Snett framför honom står en av hans döttrar, Gunvor. Den andra dottern, "Sussi", är den ljuslockiga flickan ungefär mitt på bilden.

De övriga eleverna är från vänster Klary Mattsson, Lilly Vestbom, Iris Vilhelmsson, Al-

var Jansson, Valborg Hedlund, Maj Ländin (Nordström), Svea Mattsson, Maja Jonsson, Julia Sjögren, Fanny Persson, Eivor Cegerblad, Ellen Jansson, Violet Österberg, Lisa Jansson, Rut Sjögren, Eva Ländin (syster till Maj).

Längst fram sitter från vänster Olle Jansson, Arthur Vestbom, Börje (?), Erik (?), Albin Jansson, Tore Sjöblom, Lennart Jansson – den sistnämnde var son till småskollärarinnan.

Västernäs. Troligtvis storskolan 1933.

Västernäs 1933, Småskolan; 1:a och 2:a klass:

Sittande längst fram;
Per Ländin, Thure
Herbertsson, Conny
Gyllenhammar.

På bänken från vänster;
Lennart Sjödin, Barbro
Sjödin, May
Herbertsson, Sissy
Hellman, Inga Sjögren
(nu Gustavsson)

Stående från vänster;
fröken Hanna Jansson,
Eivon Segerblad, Stig
Alfredsson, Lars
Karlsson. Läraren Karl
Hellmans son Gösta är
också med på bilden.

Ur Norrtälje Tidning 16 juni 2000.

Eventuellt 1933.

De här eleverna gick i klass 3-6 i Västerås. Sittande från vänster: Gerda Andersson, Gunvor Hellman, Sissy Hellman, Karin Mattsson, Gunhild Sjöblom, Inga Sjögren (Gustafsson) och Viola Jansson. Andra raden från vänster: Eivon Segerblad, Stig Alfredsson, Atle Segerblad, Karl Gustav Johansson, Åke Andersson, Set Ländin och skollärare Karl Hellman med sonen Gösta. Tredje raden från vänster: Conny Gyllenhammar, Lars Karlsson, Ragnar Sjögren, Gösta Lundin, Lennart Norén och Per Ländin.

VÄDDÖ. Skolan i Västerås på Vaddö är sig lik från förr.

Och på söndag är det dags för en träff för alla elever som någon gång gått där.

Inga Gustafsson har tagit initiativet.

- Det här har jag tänkt på i 40 år. Det är otroligt att det inte blivit av förr, säger hon.

Skolan byggdes 1886 och den förste läraren hette J E Eklund.

Inga Gustafsson gick själv sju år i just den här

skolan. Småskolan med klasserna ett och två höll till i ett klassrum. De övriga eleverna fick samsas i ett annat.

Men hösten 1961 var det slut. Skolan lades ner och Vaddö NTO tog över. Först som hyresgäst och så småningom som ägare.

På söndag blir det i alla fall kaffe och sång och tid för att prata skolminnen och titta på bilder.

- Det ska bli intressant att se hur många vi blir.

Inbjudan har i första hand spridits bland dem som bor kvar i trakten, men långväga gäster kan förstås också dyka upp.

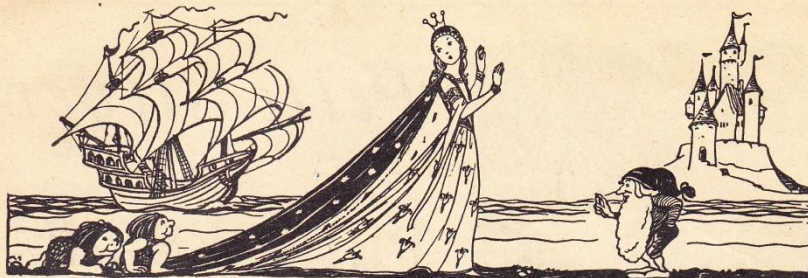
Ur Norrtälje tidning. Centralskolan, vårterminen 1939

Från höger: Stående i övre raden: Olof Ljungwe - Bertil Hägglund - Carl-Axel Zetterström - Rune Johansson - Magister Stig Stenbom - Gerhard Andersson - Erik Sundheden - Allan Lundborg.

Stående i mellanraden: Sven Wickström - Thure Herbertsson - Lars Ljungwe - Ulla Larsson - Margit Andersson - Svante Nilsson - Ingemar Lindqvist - Rolf Hejnesson - Karl-Gustav Mattsson.

Sittande i främre raden: Barbro Hägerlund - Maj-Britt Juliusson - Elly Edlund - Elsy Olsson - Liljan Holmström - Maj-Britt Jansson - Anna-Lisa Jansson - Inga Andersson - Sonja Eriksson - Kerstin Wilhelmsson - Inga-Britt Olsson

FOLKSKOLANS BARNTIDNING

N:r 20 (12 aug.)

Redaktör:
ELLY STRÖMGREN

1942. 51:sta årg.

Nä, herrudu, skicka ner några till oss också!

Hufeudboksnummer *604*

Betyg öfver afgångsexamen från folkskola.

Uti *centralskolan* folkskola inom
Vaddö skoldistrikt af *Stockholms*
 län, hvilken skola (närmast) tillhör gruppen Litt. *O* i gällande normalplan, har eleven
Elin Viktoria Jansson
 från *Sennaby*, som, född den *3. Aug.* år *1893*, inskrefs
 i denna skola den *28. Febr.* år *1905* och genomgått dess *— 3 —* klass(er),
 vid denna dag anställd afgångspröfning enligt folkskolestadgans § *48* befunnits förtjäna följande vitsord:

I Biblisk historia	<i>med beröm godkänd,</i>
» Katekes	<i>med beröm godkänd,</i>
» Innanläsning	<i>med nöje godkänd,</i>
» Rättskrifning	<i>med beröm godkänd,</i>
» Uppsatsskrifning	<i>med beröm godkänd,</i>
» Språklära	<i>med nöje godkänd,</i>
» Räkning	<i>med nöje godkänd,</i>
» Geometri	<i>med nöje godkänd,</i>
» Geografi	<i>med beröm godkänd,</i>
» Historia	<i>godkänd,</i>
» Naturkunnighet	<i>godkänd,</i>
» Välskrifning	<i>med beröm godkänd,</i>
» Teckning	<i>godkänd,</i>
» Sång	<i>godkänd,</i>
» Gymnastik	<i>godkänd,</i>
» Trädgårdsskötsel och trädplantering	<i>—</i>

» Slöjd	<i>—</i>
» Huslig ekonomi	<i>—</i>
För Flit	<i>mycket god,</i>
» Uppförande	<i>mycket godt.</i>
<i>Vaddö</i> den <i>9. Dec.</i> år <i>1905</i>	

Å skolorådets vägnar:

A. Öbrink,
 Skoloråds-ordförande ledamot.

Erne Själberg
 Lärare vid skolan.

Huvudboksnummer 430

Betyg över avgångsexamen från folkskola.

Uti Västernäs folkskola inom
Vaddö skoldistrikt av Stockholms
 län, vilken skola (närmast) tillhör gruppen Litt. E i gällande normalplan, har eleven
Signe Josefina Jansson
 från Glemby, som, född den 15 april år 1899, inskrevs
 i denna skola den 16 januari år 1908 och genomgått dess fyra klass(er),
 vid denna dag anställd avgångsprövning enligt folkskolestadgans § 47 befunnits förtjäna följande vitsord:

I Kristendom	<u>Med nöje godkänd</u>
» Innanläsning	<u>Med nöje godkänd</u>
» Rättskrivning	<u>Godkänd</u>
» Uppsatsskrivning	<u>Godkänd</u>
» Språklära	<u>Med nöje godkänd</u>
» Räkning	<u>Med beröm godkänd</u>
» Bokföring	
» Geometri	<u>Med nöje godkänd</u>
» Geografi och hembygdskunskap	<u>Med nöje godkänd</u>
» Historia	<u>Med nöje godkänd</u>
» Naturkunnighet med hälsolära	<u>Med nöje godkänd</u>
» Välskrivning	<u>Godkänd</u>
» Teckning	<u>Med nöje godkänd</u>
» Sång	<u>Godkänd</u>
» Gymnastik	<u>Godkänd</u>
» Trädgårdsskötsel och trädplantering	
» Slöjd	
» Huslig ekonomi	
För Flit	<u>Mycket god</u>
» Uppförande	<u>Mycket god</u>

Västernäs den 11 dec. år 1912

Å skolrådets vägnar:

David Pettersson
 Skolråds-ordförande ~~ledamot~~

E. Ekblund
 Lärar-~~in~~tid skolan.